

V zaledju Svete Lucije. Prispevek k arheološki topografiji Šentviške planote

In the hinterland of Sv. Lucija. A contribution to the archaeological topography of Šentviška planota

Boštjan Laharnar

Narodni muzej Slovenije, Prešernova cesta 20, 1000 Ljubljana; bostjan.laharnar@nms.si

Izvleček: Šentviška Gora je bila zaledno središče svetolucijske železnodobne skupine. Do kolonizacije območja je prišlo najkasneje konec 6. st. pr. n. št. Naselitvi so botrovali ugodni pogoji za kmetovanje in obstoj železove rude. Z območja poznamo tri plana žgana grobišča, od katerih sta dve raziskovala že Carlo Marchesetti in Rudolf Mahnič, tretje pa je bilo odkrito nedavno. Železnodobne naselbine so slabo poznane, razen tiste na Berlotovem robu, kjer je bilo pomembno kulturno mesto oz. svetišče. Med najdbami z Berlotovega roba vzbujajo pozornost predmeti, ki izkazujejo ženski značaj in jih verjetno lahko povežemo z darovanjem nekemu ženskemu božanstvu. Prav od tukaj izvira bronast kipec boginje Izide, ki so ga našli sredi 19. stoletja.

Ključne besede: Šentviška planota, Šentviška Gora, Jerovca, železna doba, svetolucijska skupina, železnodobna grobišča, železnodobna kulturna mesta, Izida

Abstract: In the Iron Age, Šentviška Gora was one of the hinterland centres of the Sveta Lucija group. The area of Šentviška Gora was colonised in the late 6th century BC at the latest, drawing inhabitants to the area by favourable conditions for farming and the presence of iron ore. It has so far yielded three Iron Age cemeteries, two already excavated by Carlo Marchesetti and Rudolf Mahnič, one discovered recently. Evidence of settlement is scarcer; one is known at Berlotov rob, which was also an important cult place or sanctuary. The multitude of well-preserved and rare archaeological finds from the site include numerous items that show a distinctly female character; one of them is the bronze statuette of Isis found in the mid-19th century.

Keywords: Šentviška planota plateau, Šentviška Gora, Jerovca, Iron Age, Sv. Lucija group, Iron Age cemeteries, Iron Age cult places, Isis

Uvod

Šentviška planota je del zahodnega predalpskega hribovja Slovenije in predstavlja prehodno območje med Tolminskim in Idrijsko-Cerkljanskim hribovjem (sl. 1). To je razgiban kraški svet nad dolinama spodnjih tokov rek Idrijce in Bače. Od severnega roba, visoko nad Baško grapo, z najvišjim dominantnim Črvovim gričem (974 m), se postopno spušča do svojega južnega in zahodnega roba nad dolino Idrijce s povprečno nadmorsko višino okoli 600 m. Na Planoti se izmenjujejo manjše dolinice, ravnice, vzpetine, košenice, gozdovi in senožeti. Pokrajini dajejo pečat kraški pojavi, kot so vrtače, manjše uvale, izrazito skalovita gozdna območja in podzemne jame. Tod ni stalnih tekočih površinskih voda, le posamezni šibki izviri in potoki, ki oživijo ob večjem deževju. Takrat ponekod nastanejo celo manjša presihajoča jezera, ki potem odtečejo skozi požiralnike. Zaradi naravno dobro zavarovane lege, osončenih in položnih območij, primernih za kmetovanje, lesa ter rudišč je bila Planota poseljena morda že v pozni

bronasti, gotovo pa v starejši železni dobi.¹ V prispevku predstavljamo nekatere ugotovitve in opažanja o železnodobnih najdiščih v okolici vasi Šentviška Gora, ki je zaradi cerkve Sv. Vida že v srednjem veku postala središče Šentviške planote in ji dala tudi svoje ime.² Osnova za pisanje prispevka je bilo besedilo diplomske naloge iz leta 2007,³ nastale pod mentorstvom spoštovane jubilentke profesorice Bibe Teržan. Pričujoče besedilo seveda ni celovita objava šentviškogorske arheologije železne dobe, ta nas še čaka, temveč prispevek za boljše razumevanje njene topografije z namigi o nekaterih razburljivih odkritjih.

Grad, Lukmanov grič in Berlotov rob

Najzgodnejše arheološko odkritje s Šentviške Gore predstavlja kipec boginje Izide, ki so ga našli na griču z

1 Laharnar, Mlinar 2008, 476; ista 2011, 18–19.

2 Marušič 1980, 7.

3 Laharnar 2007.

Slika 1. Šentviška planota z okolico (vir: Google Earth).

imenom Grad. Iz Truhlarjevega zapisa v knjigi *Arheološka najdišča Slovenije* izvemo, da so ga na Gradu odkopali okoli leta 1840, nakar je prišel v last Jakoba Della Bona iz Gorice. Franc Truhlar kot vir navaja odgovore Kocijančiča v Slovenski bčeli z dne 20. januarja 1853 in Rutarjevo omembo v Zgodovini Tolminskega iz leta 1882.⁴ Prvotni in glede opisa kipca tudi najbolj izčrpni vir predstavlja zapis G. B. Vatte v enajsti številki tednika *L' Istria* za leto 1852.⁵ Med arheologi povsem spregledan prispevek je navedel zgodovinar Branko Marušič v svojem vodniku po Šentviški planoti.⁶ Vattin zapis je poglobljena ekspertiza, sicer v duhu tedanjega časa, vendar z natančnim opisom, a žal brez ilustracije. Izvemo, da je bil kipec najden pred kratkim, in sicer med ruševinami starega gradu (it. *tra ruderi di antico Castello*). Bronast kipec je bil visok okoli 15,5 cm in nameščen na okoli 5 cm visok podstavek s štirimi luknjicami za pritrditev. Izida je v levici držala ladjico (it. *navicella*) in v desnici patero. Na glavi je imela perje oz. peruti, ki po Vattinem mnenju ponazarjajo ptičji let oz. veter.

4 Truhlar 1975, 118.

5 Vatta 1852, 43–44.

6 Na citat (Marušič 1980, 6) me je opozoril Dragan Božič (Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU), ki je prav tako pomagal pri iskanju virov in razreševanju ostalih arheoloških topografskih zagonetk v okolici Šentviške Gore. Za vso pomoč in koristne namige se mu iskreno zahvaljujem. Za pomoč pri nastajanju članka se zahvaljujem tudi Mihi Mlinarju in Karli Kofol iz Tolminskega muzeja.

Na mestu oči so bile poglobitve, ki so prvotno služile namestitvi očeš iz druge snovi. Zgolj iz opisa je težko iskati prave analogije, saj mestoma ni najbolj jasno, kaj natančno je avtor imel v mislih.⁷ Kakšna je bila usoda kipca iz zbirke J. Della Bone, ni jasno, vendar ni nemogoče, da je morda še ohranjen v kakšni zbirki. Dr. Jakob Della Bona oz. Giuseppe Domenico Della Bona (rojen 1790) je bil uradnik, politik, zgodovinar in zbiralec zgodovinskih rokopisov in listin, a tudi novcev in bronastih kipcev. Zbral je bogato knjižnico in jo sistematično uredil. Po njegovi smrti je goriška občina po dolgih pogajanjih knjižnico prevzela (1886) in jo preuredila v mestno knjižnico (*Biblioteca Civica*) ter odprla za javnost leta 1893.⁸ Zadnja sled za kipcem Izide s Šentviške Gore je morda navedba v Planiscigovem popisu inventarja zgodovinsko-antikvarne sekcije goriškega muzeja iz leta 1901, kjer za leto 1885 navaja odkup bronastih kipcev iz zbirke Della Bona. Vendar že Planiscig ni navedel njihovega števila in tega, koga so predstavljali.⁹

V literaturi in spletnih registrih arheoloških najdišč je velika zmeda glede najdišča kipca. V Krajevnem

7 Dragan Božič je Vattin opis kipca posredoval poznavalcem antične male plastike, in sicer Annemariji Kaufmann Heinemann, Emanueli Murgia, Margheriti Bolla in Kurtu Gschwantlerju. Vsem gre zahvala za njihova mnenja.

8 Splet 1.

9 Hrani *Archivio Storico Provinciale di Gorizia*, informacija Dragan Božič; glej tudi Božič 2007a, 834–836.

Slika 2. Berlotov rob. Pogled na del najdišča.

leksikonu Slovenije beremo, da so Izido našli na Gradu, današnjem Lukmanovem griču.¹⁰ Davorin Vuga je v poročilu o topografskem delu v Baški grapi, na Šentviški planoti in Cerkljanskem Lukmanov grič umestil med arheološka najdišča novejših dob oz. v kategorijo neopredeljeno¹¹ ter imena Grad zanj ne navaja. Grad je po njem neko drugo najdišče pri Šentviški Gori (natančneje o legi najdišča še ne poroča), ki je ohranilo toponim, izpričan v literaturi, in je bilo dotlej po spomeniško-varstvenih podatkih uvrščeno med kraje s posameznimi najdbami (torej kot najdišče kipca Izide po Kociančiču in Rutarju). Vuga je najdišče Grad zaradi naselbinske narave in njene lege nad ledino Ajdovski britof s pripadajočim grobiščem celo umestil med najdišča urbanega tipa z daljšo kontinuiteto, čeprav je, kot pravi, z Gradu znana le ena posamezna najdba iz rimskega obdobja.¹² Šele čez skoraj desetletje je Vuga v reviji Varstvo spomenikov ponovno poročal o Gradu na Šentviški Gori.¹³ Tedaj je zapisal, da ledino Grad označuje strm, gozdnat grič na severni strani ceste Prapetno Brdo–Šentviška Gora, okoli 1 km zahodno od Šentviške Gore, in prav

tukaj naj bi bilo najdišče Izidinega kipca. Vuga v isti notici omenja tudi Lukmanov grič (vzhodno od cerkve Sv. Vida, nad današnjim vaškim pokopališčem), ki ga obdajajo travnate terase s podpornimi zidovi iz suho vezanega kamenja, ter ljudsko izročilo o tukajšnji najdbi »boginje«. Zato dopusti možnost, da so kipec našli na Lukmanovem griču. Vuga kot informatorko za prvo možnost lociranja najdišča Grad in s tem najdbe Izidinega kipca navede lastnico zemljišča gospo Tončko Podgornik, po domače Pri Vrlatu (pravilno Pri Berlotu oz. narečno Pr' Brlatu) s Šentviške Gore. Gospa Podgornik je živela na domačiji Berlot vse do potresa leta 1976, ko se je preselila v središče vasi. Berlotova hiša ni bila obnovljena in je danes ruševina. Nahaja se tik pod severnim vznožjem vzpetine, ki jo domačini imenujejo Berlotov rob. Podgornikova pa je bila očitno med zadnjimi, ki je Berlotovemu robu rekla Grad. V glavnem pa sta šli izročilo in ljudska domišljija svojo pot. V 80. in 90. letih je Lukmanov grič povsem prešel v zavest lokalnega prebivalstva kot mesto, kjer je nekoč stal grad in kjer so izkopali kipec Izide. Tako je tudi zaveden v Registru nepremične kulturne dediščine in od leta 1990 zaščiten kot spomenik lokalnega pomena (EŠD 5035). Medtem ko je bil Grad ali Berlotov rob nad Berlotovo domačijo oz. strm, gozdnat grič okoli 1 km zahodno

10 Trošt 1968b, 424.

11 Vuga 1970, 43–44.

12 Isti 1970, 44–45.

13 Vuga 1979, 317.

od Šentviške gore, z naselbinsko naravo po Vugi,¹⁴ kot arheološko najdišče povsem spregledan vse do odkritja številnih in bogatih najdb okoli leta 2000. Čeprav je na potencial najdišča opozoril že Vuga, je bil Berlotov rob za spomenik razglašen šele leta 2002 (EŠD 16353). Na najdbe so naleteli različni iskalki s pomočjo detektorja kovin, največ zbiralec Jože Golja iz Trebenč pri Cerknem. Glavnino gradiva danes hranita Narodni muzej Slovenije in Tolminski muzej.

Dobro razpoznavne arhitekturne ostaline (pristopna pot, vhod, ruševine obzidja, terase) ter preko 120 arheoloških najdb s časovnim razponom od mladohalštatskega do začetka rimskega obdobja ne dopuščajo dvoma o pomembnosti najdišča. Med najdbami izstopajo posamezni dragoceni predmeti, kot so srebrna pletena ovratnica s tremi vozli (sl. 3: 4),¹⁵ srebrna votivna ploščica z upodobitvijo luninih men (sl. 3: 3),¹⁶ odlomek bronaste situle z napisom v venetski pisavi (sl. 3: 5)¹⁷ ter številne fibule (npr. sl. 3: 1) in nakit.¹⁸ Ob fibulah in nakitu so med najdbami še železno orodje (lemež, kopača, tesla, vejnik) in le malo najdb orožja ter vojaške opreme.¹⁹ Glede na številne najdbe tudi tukajšnje odkritje kipca s podobo boginje Izide ne preseneča (sl. 3: 6). Atraktivna naravna kulisa z jamami, brezni, razpokami, kamnitimi stožci, naravno mizo ipd. (sl. 2) ter veliko število dobro ohranjenih in izjemnih arheoloških najdb nakazujejo, da je bilo na Berlotovem robu železnodobno svetišče v naravi oz. kulturno mesto.²⁰

Zdi se, da na Berlotovem robu nimamo opravka s t. i. žgalno-daritvenim kulturnim mestom (nem. *Branndopferplatz*) kot fenomenom, izpričanim v širšem alpskem prostoru. Za žgalno daritvena mesta so namreč značilne žganinske plasti, včasih kamniti oltarji ter večji kamniti nasipni stožci (nem. *Steinkegelaltäre*) s sežganimi ostanki namerno uničenih kovinskih, steklenih in keramičnih predmetov ter živalskih in včasih človeških kosti. Njihov začetek je marsikje pokazan že za srednjo bronasto dobo ter traja vse do rimske osvojitve.

Z Rimljani so nekatera opuščena, drugod nadgrajena z rimskimi svetišči.²¹ Zaenkrat o čem podobnem za Berlotov rob nimamo podatka, nedvomno pa izstopa veliko število odlično ohranjenih predmetov, za katere kaže, da niso bili izpostavljeni ognju. Nagibamo se k tezi, da so bili predmeti ob darovanju izpostavljeni oz. obešeni in pribiti na lesene podlage (opazje) ali drevesa. To nakazuje že srebrna votivna ploščica z luknjicama, ki sta najverjetneje nastali s pribitjem na neko podlago.²² Slednje spominja na način darovanja vojaške opreme, kot ga domnevajo na hribu Monte Sorantri v Karniji, kjer so našli tudi železne kavle za obešanje darov.²³ Podoben običaj je zabeležil tudi Simon Rutar pri opisu železnodobnega grobišča iz Kobarida, kjer je bil »neki meč z žreblji pribit«.²⁴ Najdb orožja in vojaške opreme je na Berlotovem robu malo in vse izvirajo iz poznolatske ter začetka rimske dobe. Gre za poznolatsko bronasto ostrogo, odlomek železne poznolatske nožnice, tri železne pušične konice z eno zalustjo,²⁵ tri železna sulična kopita, rimska svinčena želoda za pračo in morda rimsko poznorepublikansko železno katapultno konico.²⁶ V okvir rimske poznorepublikanske vojaške opreme umeščamo tudi fibuli vrste Alesia²⁷ in nekaj žrebljičkov z rimskih obuval, ki jih hrani Tolminski muzej.

Po drugi strani najdbe nakazujejo izrazit ženski značaj darovanih predmetov. Bronast obesek (sl. 3: 2) je različica mladohalštatskih predmetov z značilno antropo-orbitomorfno ikonografijo,²⁸ pri čemer zadnje večkrat povezujejo z upodabljanjem gospodarice živali (*Potnia theron*), izpostavljene figure z dvignjenima rokama, obdane z divjimi živalmi.²⁹ Blečić Kavurjeva opozarja, da je bila *Potnia theron* z atributi vodnih ptic v času grške arhaike personifikacija vlažnosti in z njo povezane plodnosti, v 5. stoletju pr. n. št. pa vodne ptice

14 Isti 1970, 45; isti 1979, 317.

15 Turk 2006, 98–99, št. 5 (kot najdišče je navedeno Posočje); Božič 2007a, 836–837 (kot najdišče je navedeno Soča region).

16 Laharnar, Mlinar 2014, 12–15.

17 Turk et al. 2009, 57–59; Eichner, Nedoma 2009, 71–73 (kot najdišče je navedeno Posočje).

18 Objavljeni sta fibuli vrste Alesia (Istanič 2005a, 206, 208, T. 1: 5, 12, kot najdišče je navedena Šentviška planota) in mladohalštatska trortasta fibula s samostrelno peresovino (Laharnar, Mlinar 2011, 14–15, glej tu sl. 3: 1).

19 Celovita objava gradiva z Berlotovega roba je v pripravi. Izbor najdb je predstavljen na stalni razstavi Narodnega muzeja Slovenije Železnodobne zgodbe s stičišča svetov in spremnem katalogu (Laharnar, Turk 2017, 166–169).

20 Božič 2011, 265; Laharnar 2013, 33; Laharnar, Mlinar 2014, 12–13; ista 2015, 98–100.

21 Gleirscher 2002, 591–634; isti 2015, 127–151.

22 Tako je bilo ugotovljeno tudi za luknjico na srebrni votivni ploščici z venetskim napisom z bližnjega najdišča Vrh gradu pri Pečinah (Laharnar, Mlinar 2015, 99; o najdišču nazadnje Istanič 2015).

23 Righi 2001, 119–121; Righi, Vitri 2015, 74–78.

24 Rutar 1895, 56. Na citat me je opozoril Miha Mlinar.

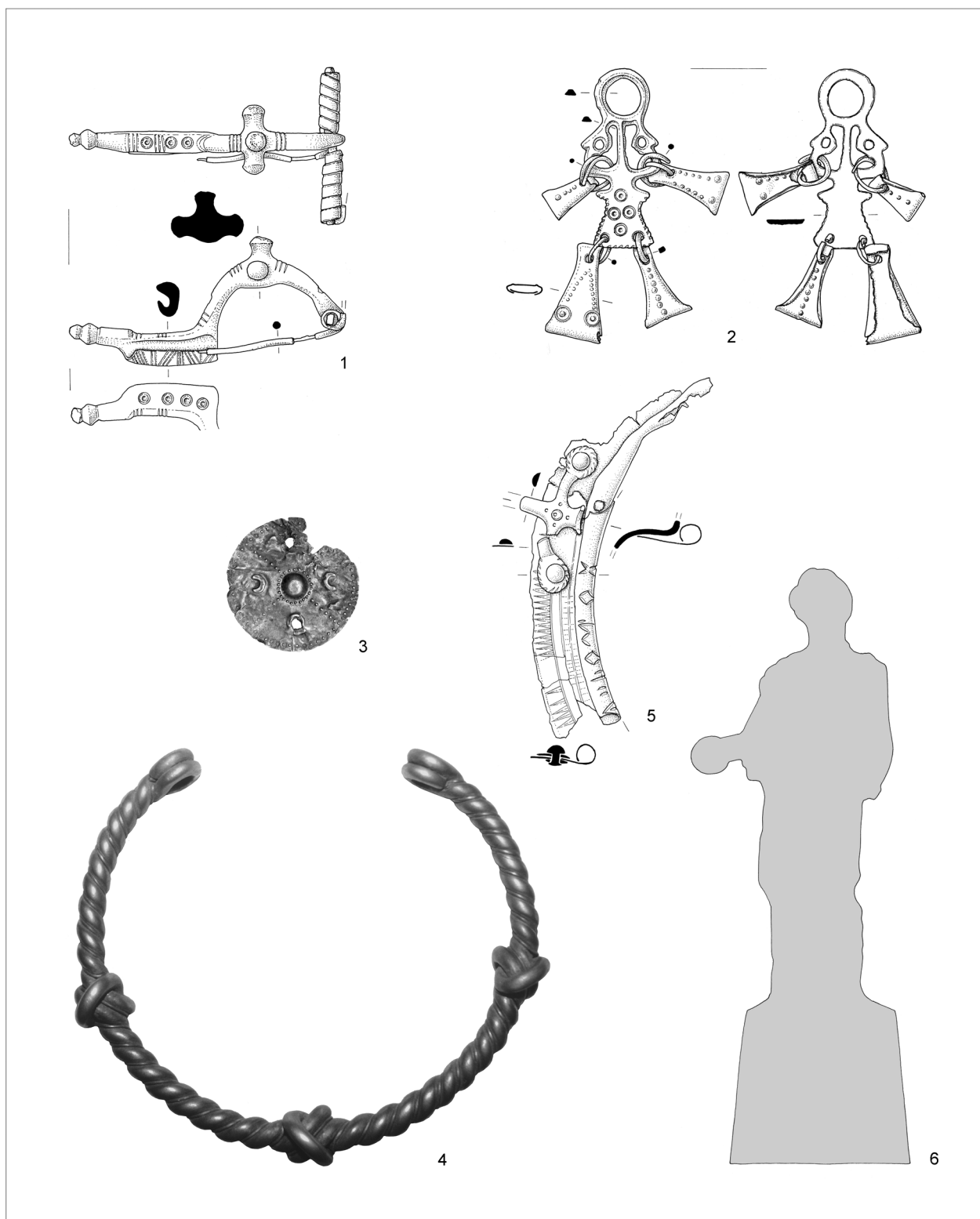
25 Eno teh hranijo v Tolminskem muzeju. Skupaj z nekaj nedoločljivimi in morda recentnimi predmeti jo je našel Tomaž Fabec pri pregledu gozdarske vlake za les, ki je leta 2008 poškodovala del najdišča.

26 Ni povsem zanesljivo, da je konica z Berlotovega roba. Najditelj o tem ni bil prepričan, saj je sam številne katapultne konice tega tipa izkopal na Gradu pri Reki in Gradišču v Cerknem (prim. Istanič 2005b, sl. 4: 1–5; ista 2015, T. 3: 12–16).

27 Istanič 2005a, 206, 208, T. 1: 5, 12 (kot najdišče je navedena Šentviška planota).

28 Tovrstni predmeti so bili odkriti v severni Italiji, največ v Benečiji in na Tridentinskem, ter v Posočju, na Notranjskem, Dolenjskem in v Kvarnerju z zaledjem (Blečić Kavur 2017, sl. 4, karta razprostranjenosti različice 2b antropo-orbitomorfni obeskov in seznam najdišč).

29 Teržan 2003, 70–72; Marzatico 2011, 330–331; Kirchmayr 2017, 333.

Slika 3. Berlotov rob. 1–2, 5–6 bron; 3–4 srebro. M. = 1 : 2 (risba: I. Murgelj).

upodablja predvsem ženske božanske moči.³⁰ Srebrna ovratnica z vozli je bila najverjetneje del poznolatenske ženske noše.³¹ Prav tako se zdi blizu ženskemu principu upodobitev luninih men na srebrni votivni ploščici. Že

30 Blečić Kavur 2017.

31 Božič 2007a, 836–837.

najstarejša ljudstva so namreč ugotovila, da t. i. sinodski mesec, čas med dvema enakima luninima fazama, približno ustreza menstrualnemu ciklusu. Prvi in zadnji lunin krajec, ki čez leto najbolj očitno spreminjata lego glede na horizont, sta močna simbola. Pojav usmerjenosti rogov prvega krajca v odvisnosti od letnega časa

je omogočal približno ugotavljanje letnih časov in napovedovanje sprememb v naravi.³² To je bilo ključno za preživetje skupnosti, katerih gospodarstva so temeljila na kmetovanju. V ta okvir se dobro umeščajo darovi poljedelskega orodja, tj. lemeža in poznolatenske konične kopače.³³ Naštete predmete zaokroža najdba kipca boginje Izide. Čaščenje Izide, izvorno egipčanske boginje, so prevzeli Grki in Rimljani. V svetu grške in rimske antike so obstajale njene številne interpretacije,³⁴ ki so se udeleževale v najrazličnejših kultih in misterijih. V osnovi je bila Izida žensko božanstvo, čaščena kot idealna mati in žena ter zaščitnica narave in magije. V kontekstu najdb ženske sfere in poljedelskega orodja z Bertolovega roba sta zgovorna uveljavitev lune oz. polmeseca kot Izidinega atributa po grški interpretaciji ter njeno čaščenje kot zaščitnice zemlje in iznajditeljice poljedelstva, žit ter pluga po grško-rimskih interpretacijah.³⁵ Ženska komponenta je bila pokazana tudi na nekaterih kulturnih mestih v Alpah, zlasti skozi prizmo najdb fibul, ki verjetno zrcalijo darovanje damskih oblek.³⁶

Je torej <tomo.i..u². (ali <tomo.i.>), ki je izpričan z napisom v venetski pisavi na odlomku situle z Bertolovega roba (sl. 3: 5)³⁷ in po tolmačenju jezikoslovcev predstavlja moško ime v dativu,³⁸ daroval Izidi oziroma njenemu alpskemu pandanu v železnodobni skupnosti Posočja?

Ajdovska britofa

Pri Šentviški Gori ležita dve železnodobni grobišči.³⁹ Prvo je leta 1890 odkril tržaški arheolog Carlo Marchesetti in izkopal 19 žganih grobov, o katerih pove le, da pripadajo obdobju svetolucijskih grobov. Izpostavil je dejstvo, da je z odkritjem pokazal, da je bila tudi planota med Bačo in Idrijco, 647 m nad morjem, poseljena že v daljni preteklosti.⁴⁰ Gradivo hranijo v *Musei Civici di Storia ed Arte* v Trstu in še ni bilo objavljeno.⁴¹ Lokacijo grobišča so skušali umestiti šele dolga desetletja

8 Št. Viško gore. — Dne 8. marca smo imeli volitev volilnih mož. Volitev je končala ugodno za naše novopetene klerikalce. Stranka bivšega župana Jakoba Črva in sedanjega župana Matevza Piriha se volitve ni udeležila, ker je bila v manjšini 5 glasov. Z novim vol. imenikom se razmerje glasov korenito spremeni.

Na zemljišču župana Matevza Piriha se je zasledilo prazgodovinsko grobišče, kjer je te dni izkopal g. nadinženir Mahnič. Izkopali so bronast lonec, prstene lonce, sklade, nekaj fibul itd.

Slika 4. Notica o odkritju prazgodovinskega grobišča pri Šentviški Gori v časniku Soča z dne 22. marca 1902 (Splet 3).

po izkopavanjih. Stojan Trošt piše, da je Marchesetti kopal v Prevali med vasema Šentviška Gora in Polje.⁴² Podobno poroča Vuga, da najdišče leži na ledini Ajdovski britof, zahodno od vasi proti vasi Polje ter meji na ledino Prevalo.⁴³ Na njegov zapis se opreta tako Mitja Guštin kot Drago Svolfšak.⁴⁴ Drugače je na podlagi navedb domačinov o odkopanem Ajdovskem britofu zabeležila arheologinja Nada Osmuk, ki Marchesettijevo grobišče domneva na njivi pri domačiji Na Dobcu, vzhodno od Šentviške Gore, v smeri vasi Daber.⁴⁵ Kot rečeno, Trošt devetnajst Marchesettijevih grobov bolj določno locira na Prevalo, vendar pri opisu vasi Daber omenja tudi Marchesettijevo poskusno kopanje na Dobcu, kjer naj bi našel več žar.⁴⁶ Izročilo je bilo očitno poznano tudi Vugi, ki lokacijo imenuje Daber pri Šentviški Gori – Ajdovski britof, a ga je uvrstil med najdišča novejših dob oz. med neopredeljena najdišča. Najdišče je bilo leta 1970 ogroženo zaradi vsakoletnih poljedelskih del, ker je lastnik na njivi večkrat zadel na lomljeno kamenje.⁴⁷ Drugače kot Trošt, Vuga, Guštin in Svolfšak na območje ledine Prevala, oz. Prevala in Lipce, Osmukova ne umesti Marchesettijevega grobišča, temveč odkritje devetih grobov iz začetka 20. stoletja. O tem v Poročilih centralne komisije za leto 1902 poroča referent Matthäus Much, in sicer na podlagi

32 Šprajc 1991, 26–27.

33 Tovrstne kopače se pojavljajo v grobovih in dveh orodnih depojih idrijske skupine (Guštin 1991, 61–62; Božič 2007b).

34 Kroll 1916, 2084–2134; za SZ Italijo (Verona, Oglej, Trst) glej Fontana 2010.

35 Kroll 1916, 2115–2116, 2119; Griffiths 1975, 124–126.

36 Müller 2002, 1098–1100; Tomedi 2009.

37 Turk et al. 2009, 57–59 (pod najdišče Posočje).

38 Eichner, Nedoma 2009, 71–73.

39 Truhlar 1975, 118.

40 Marchesetti 1891, LII.

41 Na podlagi preliminarne pregleda najdb, ki ga je opravila Anna Crismani, sodi grobišče v pozno 6. do 4. st. pr. n. št. (arhiv Tolminskega muzeja).

42 Trošt 1968b, 424.

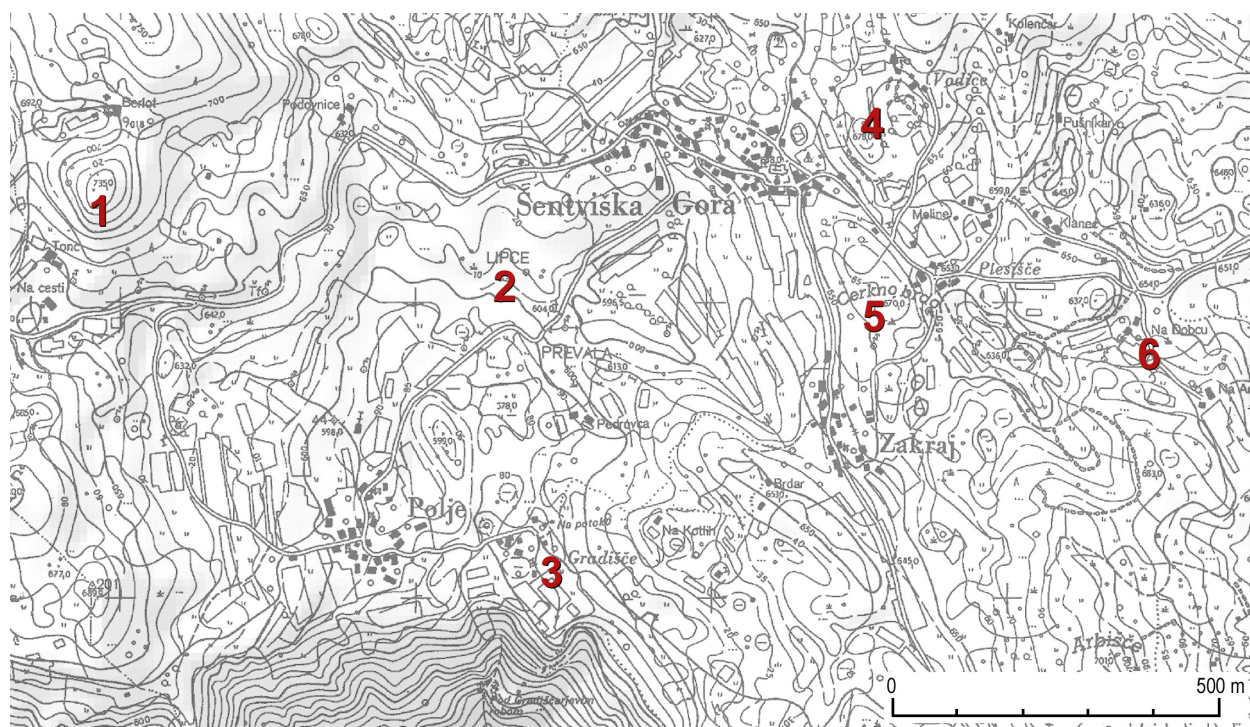
43 Vuga 1970, 144–145.

44 Guštin 1991, 27; Svolfšak 1992, 23.

45 Nada Osmuk, ustna informacija in Evidenčni list spomenika Šentviška Gora, Na Dobcu/Ajdovski britof (elaborati ZVKDS OE Nova Gorica). Tudi Register nepremične kulturne dediščine: Šentviška Gora – Prazgodovinsko najdišče Na Dobcu (EŠD 18098) (Splet 2).

46 Trošt 1968a, 400.

47 Vuga 1970, 44, 47, op. 18.

Slika 5. Karta najdišč in v besedilu omenjenih lokacij v okolici Šentviške Gore: 1. Berlotov rob, 2. Lipce in Prevala (Ajdovski britof), 3. Gradišče pri Polju, 4. Lukmanov grič ali Grad, 5. Cerkno brdo, 6. Na Dobcu (Ajdovski britof).

javljanja Rudolfa Mahniča.⁴⁸ Po njem Much zapiše, da grobišče leži na majhni ograjeni gozdni parceli kakšen kilometer od odkritja Marchesettijevih grobov. Grobovi so bili žgani, od najdb našteje keramične posode, fibule, bronasto situlo in železne ostanke. Osmukova oz. njeni informatorji so grobišče pravilno umestili. To dokazuje pred kratkim izbrskana notica iz časopisa Soča, kjer neznani poročevalec piše o volilnem dogajanju na Šentviški Gori ter o Mahničevem izkopavanju prazgodovinskega grobišča na zemljišču župana Matvezža Piriha (sl. 4).⁴⁹ Domačija Pirihovih potomcev je še danes med največjimi kmetijami na Šentviški Gori in s pregledom parcel smo najdišče locirali na parcelo v vzhodnem delu ledine Lipce. Od tu je dober kilometer do lokacije Na Dobcu – Ajdovski britof, kar se ujema z Muchovo navedbo o oddaljenosti najdišča od Marchesettijevih grobov. Najdbe Mahničevih izkopavanj so danes pogrešane. Mahnič je sicer arheološka odkritja pošiljal na Dunaj, kjer danes hranijo gradivo z grobišč Koritnica ob Bači⁵⁰ in Reka pri Cerknem,⁵¹ ki ga je celo izkopaval v istem letu kot grobove pri Šentviški Gori. Njegova izkopavanja so bila običajno povezana z gradnjo ali obnovo cest, saj je Mahnič vršil službo c.

k. nadinženirja za Goriško. Tako je bilo bržkone tudi na Šentviški Gori, kjer so po letu 1900 začeli z večjimi vlaganji v izboljšavo cest.⁵² Ena od ključnih povezav vasi z dolino je bila tudi pot (današnji kolovoz), ki je vodila skozi ledini Lipce in Prevala do vasi Polje in dalje proti reki Idrijci.

Na območju Lipc oz. južno od ceste Prapetno Brdo–Šentviška Gora naj bi eden od domačinov leta 1938 izkopal še en žgan grob »z glinastim lončkom in bronastim opasačem«, pokrit s kamnito ploščo.⁵³ Na manjši njivi (danes travnik), ki leži ob poti med Šentviško Goro in Poljem ter ločuje ledini Lipce in Prevala, so domačini v preteklosti večkrat naleteli na najdbe. Omenjajo se sponka in steklene jagode. Odlomek halštatske in treh latenskih steklenih jagod hranijo v Tolminskem muzeju.⁵⁴ Na Prevali naj bi po pripovedovanju domačinke kopal tudi italijanski profesor s pomočniki ter naletel na »lonc in dve ali tri kozice, vse zelo globoko ob neki skali«.⁵⁵

Pri Šentviški Gori se torej nahajata dve železodobni grobišči. Tisto, ki ga je izkopaval Marchesetti, leži vzhodno od vasi pri domačiji Na Dobcu, drugo pa zahodno na ledinah Lipce in Prevala ter je očitno

48 Much 1902, 119; Truhlar 1975, 118.

49 Časopis Soča, 22. marec 1902, str. 2 (Splet 3).

50 Machnitsch 1901, 77–83; Kos 1973, 848–873.

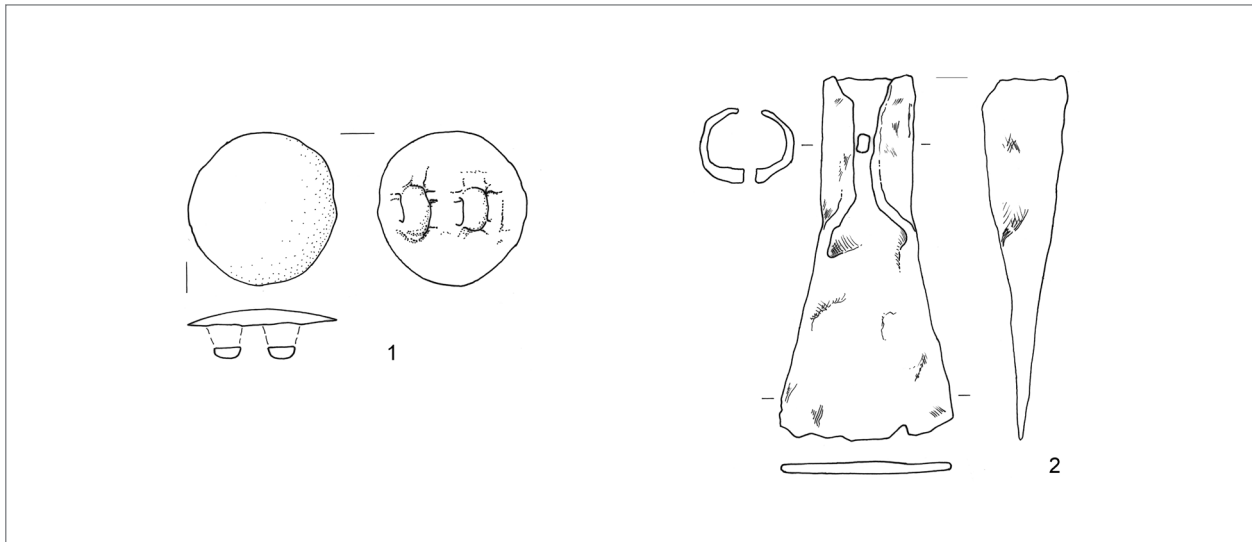
51 Guštin 1991, 25–27.

52 Marušič 1998, 95–89; Kofol 1998, 88.

53 Vuga 1970, 145.

54 Mlinar 2006, 156–157.

55 Osmuk 2001, 123.

Slika 6. Gradišče pri Polju. 1 bron, 2 železo. M. = 1 : 2 (risba: N. Grum).

razpršeno po vrtačah in nekdanjih manjših njivah tukajšnjega zakraselega sveta (Mahničeva izkopavanja, kopanje domačina, njiva s sponko in steklenimi jagodami). Kje so ležale ali je ležala pripadajoča naselbina, zaenkrat težko sodimo. Kot smo pokazali, je bil Berlotov rob predvsem svetišče, čeprav ruševine obzidja in poravnane terase nakazujejo tudi naselbinski značaj najdišča. Njegovi prebivalci (čuvajke in čuvaji svetišča?) so morda pokopavali v bližnjih Lipcah in Prevali. Kje je bila naselbina pokopanih z Ajdovskega britofa pri domačiji Na Dobcu, ne vemo. Topografsko je zanimivo območje bližnje planotaste vzpetine Cerkno brdo, prav tako širše območje Lukmanovega griča, vendar zaenkrat od tod nimamo dokazov železnodobne poselitve. Od obeh grobišč preveč oddaljeno se zdi Gradišče pri vasi Polje. Gradišče se imenuje območje dveh kmetij vzhodno od vasi Polje in leži na samem robu planote, ki se tod prevesi v težko prehodno strmino proti reki Idrijci. Tukaj so z detektorjem kovin našli majhno železno enoplavutasto sekuro in bronast razdelilni gumb z dvema zankama (sl. 5)⁵⁶ ter železen polizdelek.⁵⁷ Domačin z Gradišča (Pri Omejcu) hrani tudi dva rimska poznorepublikanska okovna žeblička vojaškega obuvala,⁵⁸ ki ju je našel na svoji njivi.⁵⁹

56 Mlinar, Gerbec 2011, 41. Hrani Narodni muzej Slovenije pod inv. št. P 21771 in P 21772.

57 Laharnar, Mlinar 2008, 475, sl. 5.

58 Pripadata obliki z značilnim vzorcem na spodnji strani kapice; ta je s štirimi rebri razdeljena na štiri enaka polja, v vsakem od njih je izbočena bunkica. Na bližnjih najdiščih Vrh gradu pri Pečinah, Grad pri Reki in Gradišče v Cerknem sodijo v sklop najdb povezanih z rimskim vojaškim delovanjem v 4. desetletju pr. n. št. (prim. Istenič 2005b, sl. 5: 5–13; ista 2015, T. 2: 5–7, 10–14, 5: 9–18).

59 Pri oranju njive prihajajo na dan odlomki prazgodovinske in mlajše keramike ter žlindra.

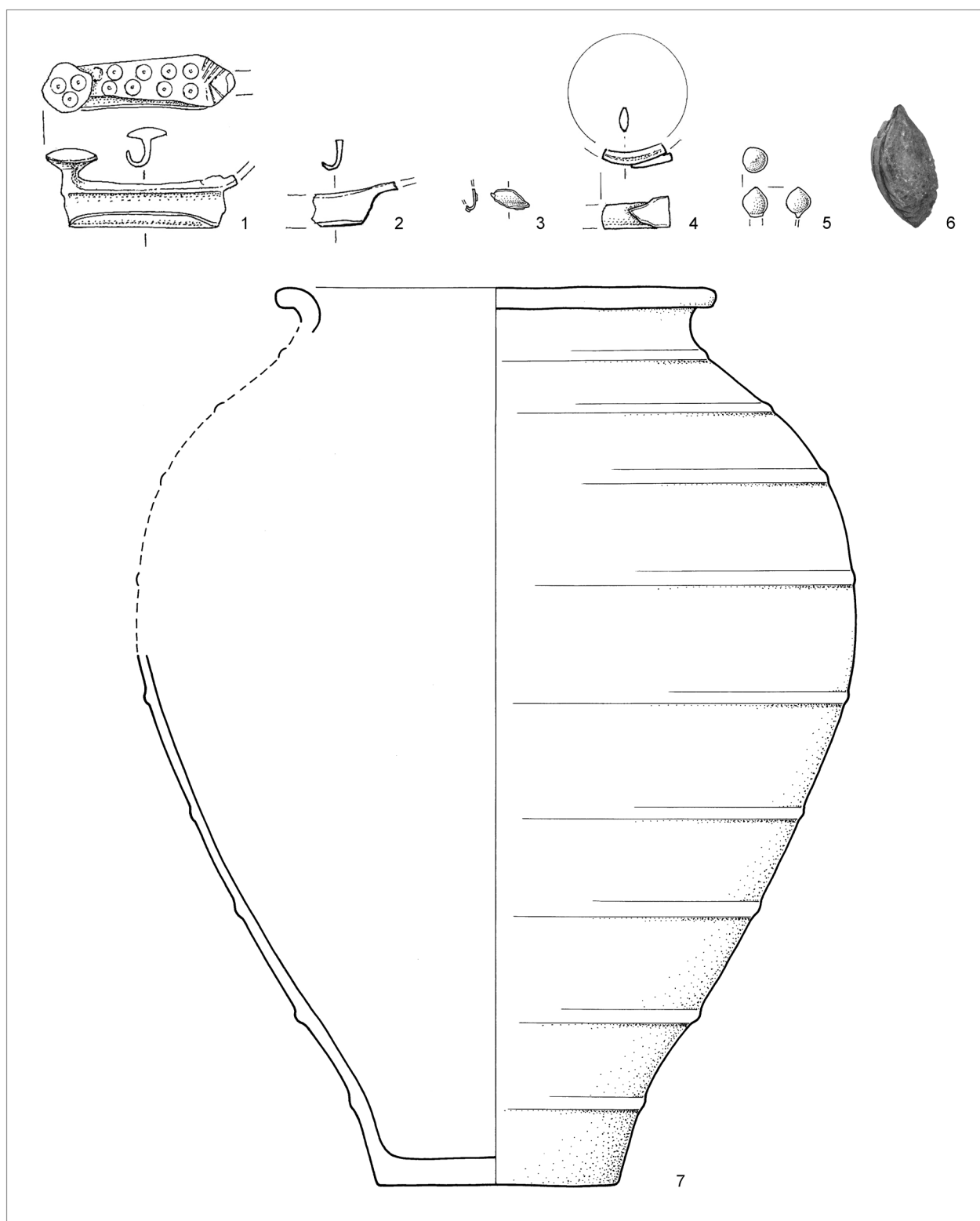
Jerovca

V višjem delu Šentviške planote (790 m), dobra dva kilometra zračne razdalje severozahodno od Šentviške Gore, ležita domačiji v Jerovci (Gorski vrh 3 in 4), zaščiteni kot spomenik profane stavbne dediščine značilnih tolminskih hribovskih kmetij 18. stoletja (EŠD 154). Južno od kmetij se vije manjša dolina, ki jo na koncu zapira gozdnat greben z ene ter kopasta, gozdnata vzpetina Dobje z druge strani. Na severnem vznožju Dobja se nahaja terasa z železnodobnim grobiščem, proti vzhodu si sledita še dve terasasti izravnavi, kjer verjetno še lahko pričakujemo grobove. Grobišče je bilo odkrito leta 2007 pri ogledu okoli 270 m² velikega strojnega izkopa,⁶⁰ ki je razkril in tudi dobera poškodoval grobove na tem mestu. Kljub temu smo z interventnim arheološkim izkopavanjem uspeli dokumentirati 22 žganih grobov in z nasutjem zaščititi najdišče. Grobni pridatki grobove umeščajo od konca 6. do 4. st. pr. n. št.⁶¹ Tukajšnji železnodobni prebivalci so se morda prvenstveno ukvarjali s kopanjem, nabiranjem in morda tudi predelavo železove rude (glej spodaj). Z odkritjem halštatskega grobišča je pomenljivo dimenzijo dobilo ljudsko izročilo o prvih naseljencih, lovcih iz Ogleja, ki naj bi naredili barake pri bližnjem Cuzelinu v Bilšavi. Nekega zimskega dne so prišli na vrh hriba in videli kopno zemljo. Na tej sončni legi so začeli graditi vas in tako je nastala Šentviška Gora.

60 Izkop sem si ogledal pri arheološkem topografskem ogledu 17. marca 2007.

61 Laharnar, Mlinar 2013.

Slika 7. Jerovca. Grob 1. 1–5 bron, 6 koščica slive, 7 keramika. M. 1–6 = 1 : 1, M. 7 = 1 : 4 (risba: I. Murgelj).

Šentviška Gora kot zaledno središče železnodobnega Mosta na Soči

Okolica Šentviške Gore oz. vsa Šentviška planota je s položnimi in dovolj rodovitnimi površinami,

pašniki ter gozdovi predstavljala naravno gospodarsko zaledje posoškemu železnodobnemu središču na Mostu na Soči. Tukaj so bili dobri pogoji za živinorejo, poljedelstvo in morda celo zemetke sadjarstva. Na slednje posredno nakazuje najdba koščice slive

(*prunus domestica*) v žganini enega od grobov v Jerovci (sl. 7: 6).⁶²

Več pokazateljev nakazuje, da so v bližini Šentviške Gore izkoriščali železovo rudo, kar je bil verjetno eden glavnih razlogov železnodobne kolonizacije območja. Za gospodarsko moč Posočja v železni dobi, predvsem za razvoj osrednje naselbine na Mostu na Soči, so takratni prebivalci ob najpomembnejših ležiščih železove rude v Bohinjskem zaledju gotovo obvladovali tudi bližnja nahajališča, na kar je opozoril že arheolog Stane Gabrovec. Ta rudišča so bila v preteklosti bolj ali manj izčrpana in jih sodobne geološke karte ne beležijo več.⁶³

Zato so zelo pomembni dokazi o obstoju železove rude in odkritja železnih polizdelkov in žlindre, ki nakazujejo prazgodovinsko rudarsko in metalurško dejavnost. Že ustno izročilo pripoveduje o *kroparjih*, ki so pred mnogimi leti kopali železovo rudo blizu vasi Daber.⁶⁴ V smeri proti Dobcu so skromna ležišča železove rude raziskovali še po drugi svetovni vojni.⁶⁵ V okolici vasi Polje se v ilovicah pojavlja železova ruda v obliki bobovca in z bližnjega Gradišča pri Polju so znane najdbe železnega polizdelka (ingota) in žlindre.⁶⁶

Najdišče Jerovca ima železo že v svojem imenu. Jerov(i)ca ali jerina je namreč rdečerjava kraška prst, ki ji rdečo obarvanost daje izrazita vsebnost železa.⁶⁷ Tudi v okolici Jerovce je najti železovo rudo v obliki bobovca, severno od nje pa se nahaja arheološko indikativen

toponim Grudnica, kjer so morda vidni umetni vkopi. Južno od Jerovce leži Bilšava, območje prostranih senožeti, kjer so bile pred melioracijskimi deli v 80. letih 20. stoletja vidne različno globoke lijakaste poglobitve in vrtače. Domačini so te nenavadne tvorbe tolmačili kot nekdanje jame za lovljenje medvedov.⁶⁸ Domnevamo, da je šlo v teh primerih prejkone za sledi površinskih kopov in nabiranja železove rude, kakršne poznamo v Alpah.⁶⁹ Naštete pokazatelje za najdišče Jerovca ponovno povezuje zgoraj omenjena pripoved o prvih naseljencih, lovcih iz Ogleja.

Šentviška Gora je bila torej eno od zalednih središč svetolucijske železnodobne skupine. Do kolonizacije območja je prišlo najkasneje konec 6. stol. pr. n. št. Naselitvi so botrovali ugodni pogoji za kmetovanje in obstoj železove rude. Naseljenci so zgradili naselbine in uredili grobišča. Kaže, da naselbine niso bile utrjene, saj značilnih sledov železnodobne obrambne arhitekture ne poznamo. V več primerih je sicer izpričan toponim Grad in Gradišče, tako tudi pri vasi Polje, od koder izvirajo železnodobne in rimske poznorepublikanske najdbe. Ostanke obzidja slutimo v kupih kamenja, ki obdajajo severno stran najdišča Berlotov rob, vendar v tem primeru ne gre za običajno naselbino. Tukaj je bilo svetišče oziroma kultno mesto, ki ga verjetno niso obiskovali le prebivalci iz neposredne okolice, temveč tudi romarji z Mosta na Soči in drugih dolinskih krajev ali celo širše.

62 Razstava v Tolminskem muzeju *Arheologija Jerovce: Prva planotarska češpa* (26. 11. 2008–28. 2. 2009, avtorja Boštjan Laharnar, Miha Mlinar); Laharnar, Mlinar 2013, 18–19.

63 Gabrovec 1987, 142.

64 Trošt 1968a, 400.

65 Isti 1968c, 431; Jakopič 1992, 109.

66 Laharnar, Mlinar 2008, 475–476, sl. 5.

67 Bajec et. al. 1985, 224–225 (gesli: jerina in jerovica).

68 Ustna informacija Tomaž Poljak, Prapetno Brdo.

69 Prim. Bizjak 2006, 87, sl. 1.

In the hinterland of Sv. Lucija. A contribution to the archaeological topography of Šentviška planota

Summary

In the Iron Age, Šentviška planota plateau was as one of the hinterland centres of the Sveta Lucija group. The area of Šentviška Gora was colonised in the late 6th century BC at the latest, drawing inhabitants to the area by favourable conditions for farming and the presence of iron ore. They built settlements and buried their dead in cemeteries. It seems that the settlements were not fortified, as none revealed remains characteristic of the Iron Age defensive architecture. A rampart may only be conjectured from the heaps of stones on the north side of the Berlotov rob site, though this was not an ordinary settlement. It is an attractive natural setting with deep pits, abysses, fissures, limestone pinnacles and so forth (fig. 2) that yielded a multitude of well preserved and very rare archaeological finds, suggesting the existence of a sanctuary or a cult place here. In the mid-19th century, it yielded a bronze statuette of Isis, which has since been lost (fig. 3: 6), while other finds came to light with the help of metal detectors and span from the Late Hallstatt to the beginning of the Roman period. They include highly valuable objects such as a silver twisted wire torque with three knots (fig. 3: 4), a silver votive plaque with the depiction of the phases of the moon (fig. 3: 3), a fragment of a bronze situla with a Venetic inscription (fig. 3: 5), as well as numerous brooches (e.g. fig. 3: 1) and other pieces of jewellery. Also recovered were iron tools and implements (ploughshare, hoes, adzes, billhook), but very few weapons and pieces of military equipment. It seems that Berlotov rob was not a cult place of *Brandopferplatz* type, such as are known in the wider Alpine area and characterised by layers of burnt remains, in some cases stone altars and large stone cones or *Steinkegellaltäre* containing the burnt remains of intentionally damaged objects of metal, glass and clay, as well as animal and sometimes human bones. The beginnings of many of these sites date back to the Middle Bronze Age and they continued to be used at least until the Roman conquest. With the arrival of the Romans, some were abandoned, while others survived and welcomed Roman sanctuaries. We have as yet no evidence to suggest such a site at Berlotov rob; it did yield a great number of excellently preserved objects,

but they do not appear to have been in contact with fire. We are rather inclined to believe that the offerings were exposed by being hung or nailed to wooden boards or to trees. This is indicated by a silver votive plaque with a pair of holes that were most likely made so as to attach the plaque to a backing. The site yielded very few weapons and pieces of military equipment (all dating to the Late La Tène or Early Roman periods). The offerings, in fact, show a distinct female character. The bronze pendant on fig. 3: 2 is a variant of the Eastern Alpine Late Hallstatt objects sharing a characteristic zoomorphic and anthropomorphic iconography often connected with the Mistress of the Animals (*potnia theron*), a female figure with upraised hands and flanked by wild beasts. The silver torque with knots is most probably an item of the Late La Tène female costume. The depiction of the phases of the moon on a silver votive plaque also seems associated with the female principle. It has been known since the earliest times that a synodic month, i.e. the time between two successive new moons, roughly corresponds to the menstrual cycle. The first and the third quarter moon that most change the position with respect to the horizon in the course of the year are powerful symbols. The orientation of the tips of the first quarter moon in relation to the season enabled people to establish the progress of the seasons and to predict changes in nature. This was crucial in ensuring the survival of a community whose economy depended on farming. The offerings of farming implements, i.e. a ploughshare and a Late La Tène curved pointed hoe, support such a theory. So does the statuette of the goddess Isis. The worship of Isis, originally an Egyptian goddess, was adopted by the Greeks and the Romans. Within their religious beliefs, she appeared in countless interpretations realised through a variety of cults and mysteries. Isis was a female divinity worshipped as an ideal mother and wife, and a protector of nature and magic. In the context of the finds of the female sphere and of farming implements from Berlotov rob, we should mention the use of the moon or the crescent as Isis' attribute according to the Greek interpretation and her worship as the protector of the land and the inventor of farming, cereals and the plough according to Greco-Roman interpretations. The female component

has also been observed at several other cult sites in the Alps, particularly in the presence of brooches that most probably reflect the offerings of female clothing. Can we therefore see the <tomo.i..u². (or < tomo.i.>), attested in a Venetic inscription on the fragments of a

situla from Berlotov rob (fig. 3: 5) and interpreted by linguists as a man's name in the dative, as a man who made an offering here to Isis or her Alpine equivalent according to the interpretation of the Iron Age inhabitants at Šentviška Gora and the Posočje region?

Literatura/References

- BAJEC, A., B. ČOP, J. JURANČIČ, L. LEGHIŠA, J. RIGLER, S. SUHADOLNIK 1985, *Slovar Slovenskega knjižnega jezika II.* – Ljubljana.
- BIZJAK, J. 2006, Rudarjenje v visokogorju Julijskih Alp. – V/In: T. Cevc (ur./ed.), *Človek v Alpah*, Ljubljana, 85–95.
- BLEČIČ KAVUR, M. 2017, Mala tijela u velikom svijetu: antropo-orinitomorfni privjesci željeznog doba *Caput Adriae.* – *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 34 (v tisku).
- BOŽIČ, D. 2007a, Silver jewellery of Iron Age women in the Friuli Plain and in the Soča Region. – V/In: M. Blečić, M. Črešnar, B. Hänsel, A. Hellmuth, E. Kaiser, C. Metzner Nebelsick (ur./eds.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan.* Situla 44, Ljubljana, 829–841.
- BOŽIČ, D. 2007b, The reconstruction and analyses of the Late La Tène hoard of iron tools from Vrhovlje pri Kojškem above the Soča valley. – V/In: M. Chiabà, P. Maggi, C. Magrini (ur./eds.), *Le Valli del Natison e dell'Isonzo tra Centroeuropa e Adriatico. Atti del convegno internazionale di studi, San Pietro al Natisono (UD), 15–16 settembre 2006.* Studi e ricerche sulla Gallia cisalpina 20, Roma, 225–235.
- BOŽIČ, D. 2011, Prazgodovinske najdbe s Tonovcovega gradu in železnodobna kulturna mesta v Posočju / Prehistoric finds from Tonovcov grad and Iron Age cult places in the Posočje area. – V/In: Z. Modrijan, T. Milavec (ur./eds.), *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe / Late antique fortified settlement Tonovcov grad near Kobarid. Finds.* Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 24, Ljubljana, 239–277.
- EICHNER, H., R. NEDOMA 2009, Neue vorrömische Inschriften aus Westslowenien: epigraphische und linguistische Evidenz. – V/In: G. Tiefengraber, B. Kavur, A. Gaspari (ur./eds.), *Keltske študije II = Studies in Celtic Archaeology. Papers in honour of Mitja Guštin.* Protohistoire Européenne 11, Montagnac, 65–76.
- FONTANA, F. 2010, *I culti isiaci nell'Italia settentrionale 1. Verona, Aquileia, Trieste.* – Polymnia. Studi di Archeologia 1, Trieste.
- GABROVEC, S. 1987, Svetolucijska grupa. – V/In: A. Benac (ur./ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V – Željezna doba*, Sarajevo, 120–150.
- GLEIRSCHER, P. 2002, Brandopferplätze in den Ostalpen. – V/In: P. Gleirscher, H. Nothdurfter, E. Schubert (ur./eds.), *Das Rungger Egg. Untersuchungen an einem eisenzeitlichen Brandopferplatz bei Seis am Schlern in Südtirol.* Römisch-Germanische Forschungen 61, Mainz am Rhein, 173–264.
- GLEIRSCHER, P. 2002, Alpine Brandopferplätze. – V/In: L. Zemmer-Plank, W. Söldner (ur./eds.), *Kult der Vorzeit in den Alpen. Opfergaben, Opferplätze, Opferbrauchtum (Culti nella preistoria delle Alpi. Le offerte, i santuari, i riti).* Schriftenreihe der Arbeitsgemeinschaft Alpenländer / Collana della Comunità di lavoro regioni alpine, Bolzano / Bozen, 591–634.
- GLEIRSCHER, P. 2015, Vorrömerzeitliche Naturheiligtümer und die Frage Ihres Fortwirkens in die Römerzeit. – V/In: K. Sporn, S. Ladstätter, M. Kerschner (ur./eds.), *Natur, Kult, Raum. Akten des internationalen Kolloquiums, Paris–Lodron–Universität Salzburg, 20–22 Jänner 2012.* Sonderschriften Österreichisches Archäologisches Institut 51, Wien, 127–151.
- GRIFFITS, J. G. 1975, *The Isis-book (Metamorphoses, book XI). Apoleius of Madauros.* – Leiden.
- GUŠTIN, M. 1991, *Posočje. Posočje in der jüngeren Eisenzeit / Posočje v mlajši železni dobi.* – Katalogi in monografije 27, Ljubljana.
- ISTENIČ, J. 2005a, Brooches of the Alesia group in Slovenia / Fibule skupine Alesia v Sloveniji. – *Arheološki vestnik* 56, 187–212.
- ISTENIČ, J. 2005b, Evidence for very late Republican siege at Grad near Reka in Western Slovenia. – V/In: *Archäologie der Schlachtfelder - Militaria aus Zerstörungshorizonten. Akten der 14. Internationalen Roman Military Equipment Conference (ROMECC).* Carnuntum Jahrbuch 2005, Wien, 77–87.
- ISTENIČ, J. 2015 (s prispevkom Alenke Miškec (katalog novcev) / with a contribution by Alenka Miškec (the coin catalogue) / Traces of Octavian's military activities at Gradišče in Cerkno and Vrh gradu near Pečine / Sledovi Oktavijanovega vojaškega delovanja na Gradišču v Cerknem in Vrh gradu pri Pečinah. – V/In: J. Istenič, B. Laharnar, J. Horvat (ur./eds.), *Evidence of the Roman Army in Slovenia / Sledovi rimske vojske na Slovenskem.* Katalogi in monografije 41, Ljubljana, 43–75.
- KIRCHMAYR, M. 2017, Anthropomorphe Anhänger mit Vogelprotomen – Neue Erkenntnisse zu einem eisenzeitlichen Anhängerty. – *Archäologisches Korrespondenzblatt* 47/3, 319–339.
- KOFOL, K. 1998, Po sledih nekdanjih poti. – V/In: J. Jakopič (ur./ed.), *Zbornik Šentviške planote. Izdano ob 40-letnici posvetitve cerkve Marijinega obiskanja na Ponikvah*, Ponikve, 75–88.
- KOS, P. 1973, Koritnica ob Bači. – *Arheološki vestnik* 24, (1975), 848–873.
- KROLL, W. (ur./ed.) 1916, *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* 9. *Hyaia–Iugum.* – Stuttgart.
- LAHARNAR, B. 2007, *Šentviška planota v železni dobi in zgodnji antiki.* – Neobjavljena diplomska naloga / Unpublished diploma, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- LAHARNAR, B. 2013, Kjer se Duje babe prepognejo do Idrije in perejo svoje cunje. – *Sočasnik: publikacija Posoškega razvojnega centra* 14/3, 33.

- LAHARNAR, B., M. MLINAR 2008, Jerovca at Šentviška planota: newly discovered Iron Age cemetery. – *Annales. Series historia e sociologia* 18/2, 471–478.
- LAHARNAR, B., M. MLINAR 2011, Železnodobno grobišče v Jerovci na Šentviški planoti. – *Goriški letnik* 35, 9–32.
- LAHARNAR, B., M. MLINAR 2014, Prazgodovinski srebrni daritveni ploščici s Šentviške planote. – *Keria: studia Latina et Graeca* 16/1, 9–20.
- LAHARNAR, B., M. MLINAR 2015, L'altipiano di Šentviška planota. – V/In: F. Oriolo, G. Righi, A. Ruta Serafini, S. Vitri (ur./eds.), *Celti sui monti di smeraldo*. Collana Frammenti: archeologia e storia del Friuli Venezia Giulia, Trieste, 96–100.
- LAHARNAR, B., P. TURK 2017, Železnodobne zgodbe s sti-čišča svetov. – Ljubljana.
- MACHNITSCH, R. 1901, Das Graberfeld von Koritnica. – *Mitteilungen der k. k. Central-Commission der Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale* 27 N. F., 77–83.
- MARCHESETTI, C. 1891, Relazione sugli scavi preistorici eseguiti nel 1890. – *Bollettino della Società Adriatica di Scienze Naturali in Trieste* 13, 49–53.
- MARUŠIČ, B. 1980, Šentviška planota. – Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 107, Maribor.
- MARUŠIČ, B. 1998, Goriški deželni zbor in Šentviška planota (1861–1918). – V/In: J. Jakopič (ur./ed.), *Zbornik Šentviške planote. Izdano ob 40-letnici posvetitve cerkve Marijinega obiskanja na Ponikvah*, Ponikve, 89–98.
- MARZATICO, F. 2011, Forme e idee in movimento. Dal sole al »signore e signora degli animali«. – V/In: F. Marzatico, R. Grebhard, P. Gleirscher, *Le grandi vie delle civiltà. Relazioni e scambi fra Mediterraneo e il centro Europa dalla preistoria alla romanità*, Trento, 323–333.
- MLINAR, M. 2006, Šentviška gora. – *Varstvo spomenikov* 42, 156–157.
- MLINAR, M., T. GERBEC 2011, *Keltskih konj topôt. Najdišče Bizjakova hiša v Kobaridu Hear the Horses of Celts. The Bizjakova hiša site in Kobarid*. – Tolmin.
- MUCH, M. 1902, Küstenland. – *Mitteilungen der K. K. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale, Dritte Folge*, Band 1/5.6, 118–120.
- MÜLLER, F. 2002, Schmuck und Kleider als Opfergaben. – V/In: L. Zemmer Plank, W. Sölder (ur./eds.), *Kult der Vorzeit in den Alpen / Culti nella preistoria delle Alpi*, Bolzano / Bozen, 1087–1106.
- OSMUK, N. 2001, Šentviška gora, Prevala. – *Varstvo spomenikov* 38, 123.
- RIGHI, G. 2001, Armi lateniane da Lauco presso Villa Santina (Udine). – V/In: G. Bandeli, F. Fontana (ur./eds.), *Iulium Carnicum. Centro alpino tra Italia e Norico dalla protostoria all'età imperiale*. Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 13, Trieste, 103–113.
- RIGHI, G., S. VITRI 2015, Monte Sorantri di Raveo (Carnia). – V/In: F. Oriolo, G. Righi, A. Ruta Serafini, S. Vitri (ur./eds.), *Celti sui monti di smeraldo*. Collana Frammenti: archeologia e storia del Friuli Venezia Giulia, Trieste, 74–79.
- RUTAR, S. 1895, *Zgodovinske črtice iz poknežene grofije goriške in gradiške. I. del*. – Gorica.
- ŠPRAJČ, I. 1991, *Arheoastronomija*. – Arheo, Posebna številka, Ljubljana.
- TERŽAN, B. 2003, Goldene Ohringe in der späten Bronze- und frühen Eisenzeit - Zeichen des Sakralen? – V/In: *Goldenes Sakralgerät der Bronzezeit. Bericht über das Kolloquium vom 17. bis 20. Mai 2001*. Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums, Nürnberg, 68–82.
- TOMEDI, G. 2009, Raetische Frauen. – V/In: J. M. Bagley, C. Eggl, D. Neumann, M. Schefzik (ur./eds.), *Alpen, Kult und Eisenzeit. Festschrift für Amei Lang zum 65. Geburtstag*. Internationale Archäologie, Studia honoraria 30, Rahden, 271–287.
- TROŠT, S. 1968b, Šentviška gora. – V/In: R. Savnik (ur./ed.), *Krajevni Leksikon Slovenije*, Ljubljana, 424.
- TROŠT, S. 1968a, Daber. – V/In: R. Savnik (ur./ed.), *Krajevni Leksikon Slovenije*, Ljubljana, 400.
- TROŠT, S. 1968c, Zakraj. – V/In: R. Savnik (ur./ed.), *Krajevni Leksikon Slovenije*, Ljubljana, 430–431.
- TRUHLAR, F. 1975, Šentviška gora. – V/In: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 118.
- TURK, P. 2006, Keltski bojevniki. – V/In: T. Nabergoj (ur./ed.), *Stopinje v preteklost. Zakladi iz arheoloških zbirk Narodnega muzeja Slovenije*, Ljubljana, 98–99.
- TURK, P., D. BOŽIČ, J. ISTENIČ, N. OSMUK, Ž. ŠMIT 2009, New Pre-Roman Inscriptions from Western Slovenia: The Archeological Evidence. – V/In: G. Tiefengraber, B. Kavur, A. Gaspari (ur./eds.), *Keltske študije II = Studies in Celtic Archaeology. Papers in honour of Mitja Guštin*. Protohistoire Européenne 11, Montagnac, 47–64.
- VATTA, G. B. 1852, Statueta antica rinvenuta a Tolmino. – *L'Istria* 7/11, 43–44.
- VUGA, D. 1970, Nekaj misli ob zbiranju arheološkega topografskega gradiva v tolminski regiji. – *Varstvo spomenikov* 15, 43–48.
- VUGA, D. 1979, Šentviška gora. – *Varstvo spomenikov* 22, 317.

Spletni viri/Web sources

- Splet 1/Web 1: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1007250> (dostop / access, 19. 10. 2016).
- Splet 2/Web 2: <http://rkd.situla.org/> (dostop / access, 19. 10. 2016).
- Splet 3/Web 3: <http://www.dlib.si/> (dostop / access, 19. 10. 2016).